

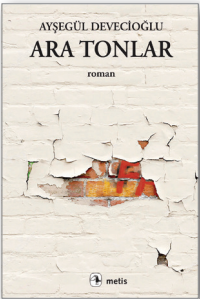
AYŞEGÜL DEVECİOĞLU

Edebiyatla anlatmak eşsiz bir yol...

12 EYLÜL BÜTÜN TARİHİ, BÜTÜN DUYGULARI, ANILARI SİLİNDİR GİBİ EZİP GEÇTİ

Ayşegül Devecioğlu ilk romanı Kuş Diline Öykünen ile birlikte, siyasal bir hayatın içinden çıkan hikâyeleriyle hemen ayırt edilmeye başladı. Doğrudan anlamlar vermeye yatkın bir edebiyat anlayışını, yaşadığımız hayatın uçlarına uzanan ayrıntılar ve insan ilişkilerinin içine düştüğü derin sorunlar içinde tasarlayan tutumu önemliydi. Notos'ta bu kez konuğumuz Ayşegül Devecioğlu. Onu daha iyi anlatabilmek için konuştuk.

SEMİH GÜMÜŞ
Fotoğraflar AYDIN ÇETİNBOSTANOĞLU

Yaşananları edebiyatın içinde yeniden anlatma tutkusu, elbette en çok da sıradışı yaşananların içinden geliyor olmalı. 12 Eylül'den önce ve hemen sonra yaşadıklarımız bu anlamda sıradışı sayılır mı?

Türkiye toplumunu hâlâ etkisi altında tutan bir toplumsal dönemi anlatıyorum aslında, marjinal bir kesimin sıradışı hikâyelerini değil. Hayatın politikanın öncelik taşıyarak akmaya başladığı ve bunun her taşı yerinden kılmıdığı bir zaman parçasında yaşananlar... 12 Eylül öncesinin ve sonrasının –ki bu daha çok sol eliyle yapıldı– devrimci gençlerin kahramanca mücadele ve yenilgilerine, gördükleri işkencelere indirgenmesi dönemin hakikatini zedeleyen olgulardan biri. 12 Eylül öncesinde ve sonrasında gördüğüm manzara bu değildi. Ben, bizlerin, o dönemi ya-

şamış olanların bile gözlerinde ve anılarında silikleşen o manzarayı yeniden yaratmaya çalışıyorum. Edebiyatda da, politikada da beni çeken sıradışılık değil. Sıradışı denebilecek devrimci figürlerle tanıştığım da, Panait Istrati çoktan anlattığı sıradan hayatlarla beni devrimci yapmıştı. Devrimci olduğumda da bana büyüleyici gelen, devrim inancının en sıradan görünen hayatlar içinde bile nasıl filizlendiği idi. Ben buna hayran kaldım. Beni büyülemeye devam eden ve devrimci kalmamı sağlayan da hâlâ bu. Bunun ötesinde hepimizin büyük bir insanlık manzumesinin parçası olduğumuzu ve insanlık tarihinin ardında durduğu bu sahnede hiçbir hayatın sıradan olmadığını düşünüyorum. Bir insanın hayatı hakkında sıradan, sıradışı gibi hükümler verince aklıma hep *Kürk Mantolu Madonna* gelir. **Aynı yıl doğmuş, o sıcak ve sert yılları benzer biçimde yaşamışız. Siz ODTÜ'de okurken ben Siyasal'daydım. Önceleri başka**

Kayıplarımızın ne kadar büyük olduğunu yavaş yavaş anlıyorduk. Sanki bizler epey yaralı ve epey dil-siz tanıklar olarak ortada olmasak böyle bir dönem hiç yaşanmamış olacaktı.

ülkelerde yaşananların romantik heyecanlarını anlatan romanlar okurduk. Sonra kendi yaşadıklarımız da onlardan farksız olmaya başladı. Gerçek hayat rüyalandakilerle aynışmıştı. Bizim yaşadıklarımız da o romanlarda anlatılanlardan farksız mı olmuştu?

Kendimi, şimdi ismi pek hoş gitmeyecek *Seni Halk Adına Ölüme Mahkûm Ediyorum* adlı romandaki genç kızla özdeşleştirmiştim. Mitka falan gibi bir adı olmalı, şimdi anımsamıyorum. Bayağı kalın bir kitaptı ve Rusya'da ya da Balkan ülkelerinde geçiyordu, pek edebi bir yanı yoktu ama çok etkileyiciydi, sabaha kadar okuyup bitirmiştim. Mitka ya da adı her neyse davranışlarımı da epey etkilemiştir herhalde. Ama zaten *Ara Tonlar*'da hayat ve hikâyenin birbirinden ayıramayacağını anlatıyorum.

Neden sonra bir büyük yenilgi yaşandı. Acı-

masız bir devlet şiddeti altında kaldık, sonra onun içinden çıkmak için uzun yıllar gerekti. Konuşarak anlatmak yerine, yazılmayı bekleyen bir tarih yazılmıştı. Karşılığını ancak edebiyatta bulabilecek bir tarihimiz olduğunu biliyorduk sanırım. Siz de yazdınız. İlk romanınız *Kuş Diline Öykünen*'i yazmaya iten nedenlerden, koşullardan söz eder misiniz...

Sizin de söylediğiniz gibi hakikatine ancak edebiyatın yaklaşabileceği bir dönemdi, ben de romanda "Gelincik Kırmızısı" başlıklı bölümde hikâyeler ölürse ölecek bir hakikatten bahsediyorum döneme ilişkin. Siyaseten de henüz yeterince doğru kavramlarla yerli yerine konamadığı ve konya da arada yine de olan bitenle mesafe kalacağı.

Kuş Diline Öykünen'i yazmaya başlarken kayıp zamana sığınmış bir aşkı anlatmak istemiş-tim, ama aslında devamını kaybetmiş zama-

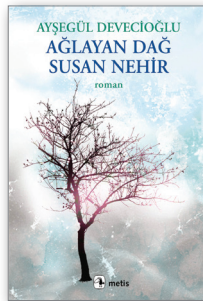
Yazdıklarım o tarihin içinden çıkıyor ve ne yazarsam, hangi konuda yazarsam yazayım o tarihin içinden çıkacak. Bu benim ayrılmaz bir parçam, ayrılmaya niyetim yok.

nı yakalamaya çalışıyor, nasıl böyle olabil-
di diye kafa patlatıyordum her gün, her an;
hastalık gibiydi, yaralarımı sarmaya çalışıyordum,
âdetlerini dilini bilmediğimiz yeni bir
gezegene atılmış gibiydik. Kayıplarımızın ne
kadar büyük olduğunu yavaş yavaş anlıyorduk.
Sanki bizler epey yaralı ve epey dilsiz tanıklar
olarak ortada olmasak böyle bir dönem hiç
yaşanmamış olacaktı. Dilsizlik derken hayatı
anlamlandırdığımız kavramların birden-
bire anlamını yitirmesinden söz ediyorum. Bu
büyük unutma, travmatik unutma benim hep
asıl meselem oldu. Romana başladığımda bir
arpa boyu bile yol almamış olduğumu fark
edip paniğe kapıldım, sonra edebiyat çok zahmetli
bir yoldan kapıları açtı ve bana da şifa
verdi. Bir şeyleri edebiyatla anlatmak demek,
başka hiçbir şeye benzemeyen, bu anlamda
eşsiz diyebileceğim bir yoldan anımsamak ve
zihinde yeniden yapılandırmak demek.

Yazdıklarınız o tarihin içinden çıkmaya başladı. İlk romanınız *Kuş Diline Öykünen* doğ-

rudan 12 Eylül'ün öncesinde ve hemen sonrasında yaşanan hayatların içinden çıkıyor. Yeni romanınız *Ara Tonlar* daha dolaylı gibi görünmekle birlikte, gene siyasal hayatın sonuçlarıyla ilgili. 12 Eylül darbesinden sonra ortadan kaybolan ve arkadaşlarının öldüğünü düşündüğü Demir, yirmi yıl sonra ansızın çıkıp geliyor ve onun gelişi arkadaş grubundaki herkesi ayrı etkiliyor...

Yazdıklarım o tarihin içinden çıkıyor ve ne yazarsam, hangi konuda yazarsam yazayım o tarihin içinden çıkacak. Bu benim ayrılmaz bir parçam, ayrılmaya niyetim yok ama bunu söylerken bu tarihi koparıp atmamın mümkün olmadığını da bilincindeyim. Siyaset dünyayı anlama, anlamlandırma ve tabii değiştirme yollarından biri, ben sol politik bakışa da sahip bir yazar olarak ve bu bakışın kıymetini de bilerek, kendi yaşadığım bir zaman parçasında ve sonrasında olan bitenleri hikâye ediyorum. Bu vesileyle anlattığım kişiler ve olayların bu hikâyenin parçası olmak

12 Eylül diye adlandırılan zaman parçasını hapsolduğu mitten, ki bunun sorumlusu büyük ölçüde biziz, kurtarmak gibi bir arzum var.

Ben bu değişimden azade değilim ve anlatılan benim de hikâyem, farklı olarak anlatan da benim ki bu sanıldığı gibi kolaylaştırmıyor işleri.

Demir'in dönüşü herkesin yaşadığı hikâyeyi değiştirmeye yetmiştir. Bir sorgulama gereksinimi yüzünden mi böyle kurdunuz hikâyeyi?

Kitabı yazarken gereksinim duyduğum tek şey, kuşkusuz başka insanlar arasında ve başka koşullarda da yaşanabilecek bir bekle-yiş ve dönüş hikâyesini anlatabilmektir. Başka niyetim yoktu. Fakat romanı yazan benim ve döneme ilişkin düşünce ve duygularım var. 12 Eylül söz konusu olduğunda dönemi mümkün olduğunca objektif yansıtabilmek için daha çok sorumluluk hissediyorum, daha ötesi karakterlerimin yaşayabilmesi ve öncelikle beni gerçekliklerine ikna edebilmeleri lazım. Hayatı ve hayatlarını devrime adanmış binlerce insanı eksik ve kusurlu yanlarıyla yansıtıyorum ki edebiyat kadar siyasetin de ihtiyacı bu.

Yine klişelere hapsolmuş ve betondan bir hafızaya gömülmüş bir tarih parçasını, başka ve çok güçlü çağrışımları olan, sözgeli-mi "Robert Redford", "Woody Allen", "Jivago", "Tiffany'de Kahvaltı" gibi başlıklarla âdeta hokus pokus yaparak özgürleştirmek istedim. Gerilla ve dağ hikâyesini Çiçcionalya adındaki rüya kedisine teslim ettim, Isabel'le Mitçi'nin hikâyesinde okuru absürde yaklaşı-cak kadar zorladım. Bana göre bu, trajik ola-nı belirginleştirmenin yolu, uydurduklarına inanmak güçleşsin ama inanmaktan başka çareleri de olmasın istedim. Demir'in yaşadıklarını mişli geçmiş zamanla anlattım ki araya rahatsız edici bir mesafe koyabileyim. 12 Eylül diye adlandırılan zaman parçasını hapsol-duğu mitten, ki bunun sorumlusu büyük öl-çüde biziz, kurtarmak gibi bir arzum var.

Demir yaşadıklarını bir tek romanın kadın

dışında benim yaşadıklarımla birebir hiçbir ilgisi olmadığını, tümüyle kurgu olduğunu da söylemek isterim ki yaşadıklarını birebir anlattığımı düşünen kimi okur ya da eleştir-men için belki tatsız bir sürpriz olacak bu. Sözgelimi "Tiffany'de Kahvaltı" ya da "Jivago" gibi, baştan aşağı kurgu bir bölüm yazarken izimi yanlış yerde arayacak olmalarını bilmek eğlenceli gelebilirdi ama gelmiyor, edebiyat adına hayıflanıyorum.

12 Eylül'den önce devrimci bir hareketin öz-verili militanları olmuş bir grup arkadaş. Ara-dan yirmi yıldan çok zaman geçtikten sonra kimileri evli, iş güç ve şirket sahibi, dolay-sıyla çoğunun geçmişleriyle bağları da kop-muş. Bildik hikâyeler. Bu değişim sizi nasıl etkiliyor?

**Demir'in ya-
şadıklarını
mişli geçmiş
zamanla an-
lattım ki ara-
ya rahatsız
edici bir me-
safe koyabi-
leyim.**

kahramanına anlatır. Çünkü ikisi gençlik yıllarında da birbirlerine yakın oldukları gibi, aradan yirmi yıl geçtikten sonra da önce gene birbirlerine yaklaşırlar. En az değişen de ikisidir. İkisi arasındaki bu ilişkiyle yaşananlara bir gönderme yapmak mı istediniz?

En çok değişen Demir belki ama isimsiz anlatıcı da değişimin dışında değil, kendini değişimin dışına koymuyor. Roman, Demir'i ise bütün acizlikleri, korkuları, güçsüzlükleriyle ortaya koyuyor. Amacım dönen bir devrimci kahraman yaratmak değildi. Dönüşün kendisi en sade haliyle romanın kahramanlarını bir âna sıkıştırıyor, gerçek anlamda bir hesaplaşmanın zemini yok, o zemin aynı o zaman parçası gibi kayıp ve yeniden inşa etmek kolay değil. Bu yüzden sıkışıyorlar ve çaresizce kendilerini kurtarmaya çalışıyorlar. İçinden çıkamayacakları bir durum bu. Çıkamıyorlar da zaten. Bunlar uzun ve zahmetli süreçler, adsız anlatıcı bir yol alabiliyor, çünkü zaten ne yapacağını biliyor ve hikâyeyi yazan da o olduğu için kendisine bir dönüş armağan ediyor diyebiliriz.

Ara Tonlar siyasal bir roman. *Kuş Diline Öykü*'ne göre bireysel hayatlara daha dönük. Bir bakıma yalnız kalan insanların hikâyesi. Hikâyesiyle ve merkezinde tuttuğu sorunuyla yaşadığımız ve unutulması olanaksız o geçmişi bir yerden sıkıca kavrama kaygısının ürünü. Aynı zamanda da, gençlik yıllarında yarım kalmış aşkları arayanların romanı. Bir şeylerin hep yarım kalmış olmasının o kuşak üstündeki etkilerini hep düşündünüz sanırım.

Devrim, farklı tartışılması gereken bir konu ama tamamına ermenin aşk konusunda mutluluk getirmeyeceğini bilmemize rağmen travmatik biçimde yarım kalmış olmak, nefesi durana kadar kapanmayan bir yarayla baş başa bırakabiliyor insanı. Acı geçmiyor, hiçbir şey unutulmuyor, hatta yaşlandıkça daha çok anımsanıyor ve teselli de edilemi-

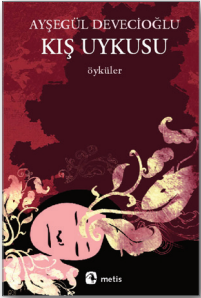
yor. Kendi adıma bu gerçekle yüzleşeli epeyce zaman oldu. Bunu anladığımda çok korkmuştum, artık korkmuyorum.

Kuş Diline Öykü'nin asıl kahramanı da kadındı. Yaşananlar Gülay'ın üstünden anlatılıyordu. ***Ara Tonlar***'ın anlatıcısı konumunda olan kadın kahramanına adı yok. Demir'in adı var ama onun yok. Niçin?

Anlatıcının adsızlığı epey dikkat çekti, daha ilk yazmaya başladığımdan beri bir adı vardı ama o adı hiçbir zaman kullanmayacağımı biliyordum, zaten kullansaydım da anlamı nedeniyle adsızlıktan daha farklı olmazdı. Bunu nasıl bildiğimi bilmediğim gibi adsızlığına nasıl karar verdiğimi de bilmiyorum, içimden öyle geldi. Anlatının merkezinde adsız bir kahraman edebiyatta ilk örnek değil. Sorunuzdan ve kitap üzerine yazılanlardan sonra düşündüğümde, niye adsız olmasını istediğim konusunda, adsızlığın anlatıcıya adı olmaktan daha büyük, hatta tehlikeli bir erk verdiğini hissetmiş olabileceğime, bunu tercih ettiğime ve bir ölçüde tedirginlik uyandırmasını arzuladığıma karar verdim.

Ara Tonlar'da anlatılanın çok politik oluşu bazen dilini de zorluyor, belki olması gerekenin ötesine geçiyor. Bu sorunun çözümü nasıl bir zorluk taşıdı?

Dili zorladığımı hiç düşünmüyorum, bu anlamda Thomas Mann'ın *Büyük Dağ*'ının eline su bile dökmem. Çok uzun ve hayli didaktik bölümler vardır o kitapta. Her yazarda olduğu ya da olması gerektiği gibi benim içimde de bir terazi var, o terazi bana edebiyatın kabul edebileceği hassas ölçüyü veriyor. Romanda PKK'dan ve Eruh baskınından da söz ediyorum adlı adınca, bu toplumu kırk yıldır etkileyen bir hareketten adıyla söz etmek bana edebiyat dışı gelmiyor. Sözelimi ilk bölümdeki milenyum tartışmasının işaret ettiği gibi 2003 yılında geçen bir roman yazıyorsam, Irak savaşının, politik olaylara duyarsız kalmayacak anlatıcısının ruh halini

Kendi kuşağımı çok önemsiyorum ve değer veriyorum, onun bir parçasıyım, evet onlara bir şeyler anlatmak, anımsatmak istiyorum. Otuz yılı aşkındır bu kuşaktaki hemen her siyasi hareketten insandan hikâyeler ve eleştiriler dinliyorum ama şimdiye kadar duyduklarım içinde aradığımı hiç bulamadım.

Dili zorladığımı hiç düşünmüyorum, bu anlamda Thomas Mann'ın Büyülü Dağ'ının eline su bile dökemem. Her yazarda olduğu ya da olması gerektiği gibi benim içinde de bir terazi var, o terazi bana edebiyatın kabul edileceği hassas ölçüyü veriyor.

etkileyeceğini, kargaları hava indirme bölüğüne, Demir'in dönüşünün üzerindeki etkisini yıkıcı bir işgal gücüne benzeceğini ve bunun romanda hafif ama etkili bir ton olmasını edebi buluyorum. Daha doğrusu aksini düşünemiyorum. Bunun dışında, politik romanlar içinde edebiyatın hakkını verenler çok sayıda olmasa da, politik romanlara yaklaşımın 12 Eylül sosyolojisi içinde değerlendirilmesi gerektiği kanısındayım. Bu durumu kişiselleştirmekten inatla uzak durdum ama bazen 12 Eylül'ü edebiyata dahil etmeye çalıştığım için cezalandırılıyormuşum hissine kapılıyorum. **"Devrim umudu bitince o dokunuştan artakalanlar zehre dönüştü, her şeyi yakıp kavurdu,"** deniyor *Ara Tonlar*'ın bir yerinde. O

geçmişî yaşayanların romanlarınızda kendi yaşadıklarının izlerini bulmasını da amaçlıyorsunuz sanırım.

Kendi kuşağımı çok önemsiyorum ve değer veriyorum, onun bir parçasıyım, evet onlara bir şeyler anlatmak, anımsatmak istiyorum. Çünkü otuz yılı aşkındır bu kuşaktaki hemen her siyasi hareketten insandan hikâyeler ve eleştiriler dinliyorum ama şimdiye kadar duyduklarım içinde aradığımı hiç bulamadım. 12 Eylül bütün tarihi, bütün duyguları, anıları silindir gibi ezip geçti, buna tahammül edemiyorum.

12 Eylül'ün şiddetini doğrudan yaşadığınız yıllardan sonra, edebiyata, romana, sonra öyküye hem de nitelikli biçimde girişiniz

Gezi Direnişi gibi toplumsal olaylar her şeyi değiştirir ve kimse bu değişimin dışında kalamaz. Neyi değiştirdiğini şu anda bence ne siyasetçiler ne sanatçılar tam görebiliyor ama her iki kesim de bu değişimin içinden konuşuyor ve üretiyor. Bu kaçınılmaz.

nasıl oldu? Üstelik çok sıcak siyasal bir dönemin belleklerde yer edecek romanlarını yaşıyorsunuz...

Annem çocukken bizi sokağa çıkarmazdı ve her öğlen üzeri uykuya yatırır. Kardeşim sokağa kaçırdı, ben kitap okurdum, babamın iyi bir kütüphanesi vardı, Yankı Yayınevi'nin sahibi Kemal Amca (Demirel) babamın arkadaşıydı, çok önemli kitaplar çıkarıyordu. Varlık kitapları tam seri vardı mesela, bazılarını epeyce küçükken elden geçirdim. Hatta 80'lerin sonunda birisi benim de çalıştığım derginin yayın kurulu toplantısında André Maurois'nın *İklimler*'ini okumakta olduğundan söz ettiğinde ve kitap yeni keşfedilmiş gibi tartışmaya açıldığında büyük bir şaşkınlığa düşmüştüm. Bir çocukluk anısı gibiydi *İklimler* bende. Romanlar içimde büyümüştü çoktan ama oturup yazmak için zaman ayırmam gerekti.

Ağlayan Dağ Susan Nehir bambaşka bir hayatı ve insanları konu etmişti... Benzer bir tasarıncınız var mı?

Aslında *Başka Aşklar*'daki öyküler de 12 Eylül temalı değildi. Kafamda bir hazırlık var, daha önce *Cumhuriyet Kitap* ekinde yapılan söyleşide de söylemiştim. Bu hazırlığı seziyor, zahmetini çekiyorum ama henüz benim çok uzagımda, Kürdistan'la ilgili ve altından kalkıp kalkamayacağımı da bilmiyorum. Daha zamanı var belki. Çünkü yeni bir romana başladım, bu konu epeyce gündeme geldiği için söylüyorum, 12 Eylül'le ilgili değil.

Okuduklarınızdan adlarını öncelikle anmak istedikleriniz kimler ve hangi yazarlar ya da kitaplar başucunuzda, sizi en çok etkiledi?

Başucumdan daha yakın bir yerde, Marguerite Duras, Panait Istrati, Ingeborg Bachman, Salinger, Faulkner, Berger.

Bugün ne yapıyorsunuz? Nerede, nasıl yaşıyorsunuz, bunlardan da söz eder misiniz bize...

İki yıldır Burgazada'da yaşıyordum, Heybeliada'ya taşındım.

Romanın yanı sıra öykü de yaşıyorsunuz. Birinin anlattığını öbürünün anlatamadığı

Ayşegül Devecioğlu 1956 doğumlu. İstanbul'da yaşıyor. 1977 yılında Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nden öğrenimini tamamlayamadan ayrıldı. 1986'dan sonra gazete, dergi ve televizyonlarda çalıştı. Çeşitli dergilerde makaleleri, denemeleri yayımlandı. *Ağlayan Dağ Susan Nehir*, 2008 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı kazandı. Eserleri: *Kuş Diline Öykünen* (2004), *Ağlayan Dağ Susan Nehir* (2007), *Kış Uykusu* (2009), *Başka Aşklar* (2011), *Ara Tonlar* (2015).

söylenbilir mi? Bunun için de roman ile öykünün hiçbir zaman birbirlerinin yerine geçemeyeceği...

Roman ve öykünün farklı anlatma ihtiyaçlarının ürünü olduğunu söyleyebilirim, en azından benim için böyle.

Kendi kuşağınızdan ve sonra gelen en yeni kuşaktan yazarları izliyor musunuz? Özellikle okunmasını önerdiğiniz yazarlarınız var mı?

Orhan Pamuk, Latife Tekin, Ayfer Tunç, Murathan Mungan, Murat Uyurkulak, Ayhan Geçgin, Sema Kaygusuz, Burhan Sönmez, Menekşe Toprak, Mine Söğüt, Müge İplikçi, Gaye Borahoglu, Jaklin Çelik, Neşe Yaşın, Karin Karakaşlı, Niyazi Zorlu. Türkçe yazılmış ve bu zamanda yazılmış şeyleri okumaktan büyük haz alıyorum ve zamanın kavranışına dair çok şey öğreniyorum.

Gezi Direnişi'nden sonra hayatımızda ne değişti? Ya da bir şeyler değişti mi?

Gezi Direnişi gibi toplumsal olaylar her şeyi değiştirir ve kimse bu değişimin dışında kalamaz. Neyi değiştirdiğini şu anda bence ne siyasetçiler ne sanatçılar tam görebiliyor ama her iki kesim de bu değişimin içinden konuşuyor ve üretiyor. Bu kaçınılmaz. Gezi Direnişi'nin ortaya çıkardığı şey o kadar büyük ki, eğer bunu biraz sezebilseydik, Gezi'den siyasi hareket çıkmadı, diye hayıflanmazdık. ■